

ŞİNASI

ŞAIR
evlen-
MESİ

Remzi Kitabevi

ŞAİR EVLENMESİ

ŞİNASI

Şair Evlenmesi

Hazırlayan
Şemsettin Kutlu

Remzi Kitabevi

ŒAİR EVLENMESİ / Œinasi

© Remzi Kitabevi, 1982

Her hakkı saklıdır.

Bu yapıtın aynen ya da özet olarak
hiçbir bölümü, telif hakkı sahibinin
yazılı izni alınmadan kullanılamaz.

Hazırlayan: Œemsettin Kutlu

Kapak tasarımı: Ömer Erduran

ISBN 978-975-14-0137-3

BİRİNCİ BASIM: 1982

YİRİMİ YEDİNCİ BASIM: Nisan 2023

Remzi Kitabevi A.Œ., Akmerkez E3-14, 34337 Etiler-İstanbul
Sertifika no: 10705

Tel (212) 282 2080 Faks (212) 282 2090
www.remzi.com.tr post@remzi.com.tr

Baskı ve cilt: Güven Mücellit, Mahmutbey Mah. 2622. Sokak
Güven İş Merkezi No: 6 Bağcılar-İstanbul
Sertifika no: 45003 / Tel (212) 445 0004

Yazar ve Eseri

Türk yenilik edebiyatının büyük öncüsü Şinasi, 1826 yılında İstanbul'da, Tophane yakınlarında doğdu. Babası, Bolu dolaylarındandı ve topçu yüzbaşısıydı. Bu genç subay, çocuğunu pek az sevip okşayabildi. Ruslarla aramızda çıkan savaşlardan birinde, Şumnu cephesinde şehit oldu. Arkasında genç bir dul kadınla, daha iki yaşını bile doldurmamış yetim bir çocuk bıraktı. Annesi, şehit kocasının anılarına olduğu kadar, küçücük çocuğuna da çok bağlı, vefalı bir kimseydi. Gençliđi kadar engin bir güzelliğe de sahipti. Bu yüzden kendisini isteyenlerin fazlalığına rağmen, bunların hiçbirisiyle evlenmedi. Bütün varlığını çocuğuna adadı. Onun iyi bir eğitim ve öğrenim görmesine çaba harcadı.

İbrahim Şinasi –o zamanlar daha çağdaş ilkokullar yoktumahalle mektebine giderek okumayı yazmayı öğrendi. Bu arada eline geçirebildiği yararlı kitapları okuyarak, yaşının üzerinde, bilgi ve kültür sahibi oldu. Yaşdaşları gibi, sokak oyunlarından pek hoşlanmıyordu.

Tophane ile Cihangir arasında “Tophane Dairesi Mektubî Kalemi”(1) vardı. On üç-on dört yaşlarındayken bu kaleme, maaşsız memur adayı, olarak gidip gelmeye başladı. Zeki, çalışkan, uysal ve sevimli bir genç olduğu için kısa zamanda kendisini etrafına sevdirdi. Küçük bir maaşa geçirildi. Şimdi kıt geçimlerinde annesine iyi-kötü yardımcı olabiliyordu.

Kalemde Şinasi, çalışkanlığının ve efendiliğinin karşılığını gördü. Dairenin yaşlı üyelerinden ikisinin ilgisini ve sevgisini kazandı: Bunlardan biri İbrahim Efendi adında, doğu dillerinde ve edebiyatında alabildiğine zengin bilgiye sahip, emektar, iyi yürekli bir İstanbul efendisiydi. Genç adamın öğrenmeye karşı beslediği engin isteği fark edince, ona bilgi hazinesinin musluklarını sonuna kadar açtı. Arapça'yı, Farsça'yı, bunların seçkin dil ürünlerini ve bu arada İslam felsefesini genç Şinasi'ye kısa zamanda ve yakından tanıttı. Şinasi, bu İbrahim Efendi'nin doğuyu ve doğunun kültürünü edinirken, Reşat Bey adlı bir başka görevliden de batının kültür hazinelerine yönelebilmek imkânını elde etti. Reşat Bey, eski bir Fransız subayı idi. Türkiye'ye gelmiş, Türk hizmetinde çalışmış, sonra Müslüman olup Türk uyruğuna da girerek İstanbul'da yerleşmişti. O da batı dil, fakir, felsefe ve edebiyatının yetkili bilginlerinden-di. Genç delikanlıya İbrahim Efendi'nin gösterdiği baba ve hoca yakınlığını o da gösterdi. Talih, çok küçük yaşta baba-sını elinden almıştı ama gençliğe ilk adımlarını attığı dönemde ona –hem de iki tane– baba vermişti. Şinasi birkaç yıl içinde, daha yirmisine varmadan, zamanının gerçek aydınları arasına girmiş oldu.

Bu sırada Türkiye'de Tanzimat ilan edilmiş, öteki alanlar gibi, ülkenin fikir kültür alanlarında da yeni ve batıya yönelik ihtiyaçlar ve çalışmalar baş göstermişti. Bu ihtiyaçların başında, batıya kabiliyetli öğrenciler göndermek, “oradan kucak kucak ilim irfan” getirmek de vardı. Sonuç olarak ilk kez o yıllarda Avrupa'ya öğrenim için öğrenci gönderilmeye başlandı. Haber ve hareket Şinasi'yi çok sarmıştı. O da Avrupa'ya gitmek, Reşat Bey'den öğrendiği şeyleri yerinde görmek ve oradan ülkeye yararlı bir bilgi yüküyle dönmek istiyordu. Ancak çekingen, içine kapalı, biraz da kimseye minnete yanaşmayan bir karakteri vardı. Uzun kararsızlıklardan sonra bir gün –ezile sıklı– bu isteğini amirlerinden ve hocalarından bulunan Reşat Bey'e açtı. Reşat Bey, durumu Tophane Müşiri (2) Fethi Paşa'ya aktar-

dı. Fethi Paşa, dairesindeki bu çok genç ve görevce çok küçük memuru birkaç kere görmüş, bu arada zekâsı ve çalışkanlığı konusunda bazı şeyler de işitmişti. İsteği olumlu karşıladı. Bu arada işi sağlama bağlamak için, meseleyi zamanın genç padişahının kulağına iletmeyi de daha garantili gördü. Sultan Abdülmecid'in Tophane'ye geldiği bir gün, onun genç adamı görmesini sağladı. Sonuç olarak, Şinasi'nin öğrenim yapmak üzere, Fransa'ya gönderilmesi –padişahın buyruğuyla– hemen o gün orada kararlaştırıldı.^(*)

İstanbul'da iken belli bir oranda elde etmiş olduğu Fransızca'yı Paris'te kısa bir zamanda geliştiren Şinasi, bütün genç değerleri koruduğu gibi kendisini de koruyan Sadrazam Mustafa Reşit Paşa'ya bir mektup yazarak öğrenimini hangi dalda yoğunlaştırması gerektiğini sordu. Reşit Paşa da ona maliye öğrenimi yapması yolunda salık verdi. Şinasi bunun üzerine çalışmalarını ekonomi ve maliye alanlarında yoğunlaştırdı. Bunu bir devlet emri kabul ediyor, bu daldaki öğrenime ağırlık veriyordu ama kendisini daha yakın bir ilgi duyduğu dil ve edebiyat çalışmalarında da alıkoymıyordu. İçine kapanık olmakla birlikte, konuştuğu zamanlar cana yakın bir insan oluyordu. Genç ağırbaşlılığını hiç kaybetmeyen havası içinde, ortamını bulduğu vakit, girişken bir hali vardı. Bu özellikleri yüzünden kısa zamanda Fransa'nın tanınmış dilcileri, edebiyatçıları, doğu bilginleriyle dostluklar kurdu. Ünlü Sacy ailesi (ki babadan oğula oryantalistler yetiştirmiştir), şair Lamartine, düşünür E. Rénan, büyük sözlük sahibi Littré... genç ve aydın Şinasi'nin bu dostlarından birkaçıdır.

(*) Şinasi'nin Avrupa'ya öğrenime, bu yolla değil de, bu husus için devlete sunduğu özel bir dilekçeyle ya da Büyük Reşit Paşa'nın ilgi ve sevgisini kazanarak onun istek ve emriyle gitmiş olduğu yolunda da, değişik görüşler ileri sürülmüştür. Bu öğrenim için İstanbul'dan ayrıldığında yirmi üç yaşında olduğunda, hemen bütün kaynaklar birleşmektedir.

Dört yıldan biraz daha uzunca bir süre Paris'te kalan Şinasi, bu zamanı tam anlamıyla değerlendirdi. Geniş bir bilgi ve düşünce yüküyle, bu arada engin bir hizmet aşkıyla yurda döndü. Yaşı yirmi sekiz-otuz dolaylarındaydı ve –yazık ki– annesi, kısa bir süre önce rahmete kavuşmuş, oğlunun bu mürüvvetini görememişti.

Yurda döndüğü sırada sadrazamlık makamında yine Mustafa Reşit Paşa oturmaktaydı. Genç adamın Paris'te, maliye ile birlikte, kültür ve eğitim alanında da kendisini yetiştirdiğini öğrenmişti. Bundan dolayı onu ille maliyede görevlendirmekte ısrar etmedi. Maliye ve Milli Eğitim kuruluşlarından hangisinde çalışmak istediğini sordu. Hatta her iki devlet dairesinde de görev almasından memnun kalacağını bildirdi. Şinasi, Milli Eğitimi tercih etti ve Meclis-i Maarif (3) üyeliğine atandı. O yıllarda Fransız Akademisi'ni örnek alarak Türkiye'de "Encümeni Dâniş" adlı bir bilim ve sanat derneği kurulmuştu. Bu derneğin de, Fransız Akademisi'nde olduğu gibi, üye sayısı 40'tu. Şinasi'yi bu derneğe de alarak onurlandırdılar.

Bir yıl kadar sonra Reşit Paşa sadrazamlıktan yine ayrılmış, yerine Âlî Paşa getirilmişti. Âlî Paşa, Reşit Paşa'nın yetiştirmesi ve minnetlisi olduğu halde, zamanla araları açılmış durumdaydı. Dolayısıyla bunlardan biri iktidara geçtiği zaman, ötekinin taraflıları olarak bilinen kimseleri kolay kolay görevinde bırakmazdı. Reşit Paşa taraflısı olarak tanınan Şinasi'nin başına da aynı hal geldi. O sırada Şinasi, Romanya'daki Osmanlı ordusunun hesap işlerini incelemek üzere, bir heyetle birlikte buraya gitmişti. Âlî Paşa, İstanbul'a dönmelerini bile beklemeden, genç adamı görevinden azletti. Bu durum o büyük ve değerli sadrazama yakışmayacak kadar kine dayalı ve hafif bir davranıştı. Şinasi, devlet adamlığına karşı ömrünün ilk kırılganlığını bu olay üzerine duydu. Hem azlinin gerekçesi de ciddilikten hayli uzaktı, şöyle ki:

Paris'te öğrenimi yıllarında Şinasi, saçkıran hastalığına yakalandığı ve bunun ilerlemesini önlemek için –hekimlerin tav-

siyesiyle– sakalını tıraş ettirmiş, bir daha da uzatmamıştı. Oysa o dönemde önemli bir mevkide bulunan devlet memurlarının sakallı dolaşmaları –bir kanun değilse de– güçlü bir gelenek halindeydi. Şinasi ise bu geleneğe uymaya gerek duymamıştı. Bu basit durumu bir azil sebebi sayan Âlî Paşa, onun görevinden uzaklaştırılması için, İstanbul’a dönmesini beklemeye de katlanamadan, bu konudaki emri hemen Romanya’ya yollamıştı. Ayrıca, salt hakaret olsun diye, şöyle katı bir ifade kullanmıştı: “Rütbesinin ref’i, memuriyetinden def’i ve maaşının kat’i.” (4)

Genç ve değerli aydın, bu emirle sadece Romanya’daki işinden değil, Meclis-i Maarif ve Encümen-i Dâniş üyeliklerinden de uzaklaştırılmış oluyordu. Gerçi Âlî Paşa’nın bu ilk sadrazamlığı kısa sürmüştü, yerine tekrar Mustafa Reşit Paşa geçmiş, Şinasi’nin görevleri de hemen tekrar kendisine geri verilmişti ama onun devlet memurluğuna karşı duyduğu kırgınlık ve isteksizlik bir daha ömrü boyunca düzelmemişti.

1857 yılında Mustafa Reşit Paşa’nın ölümü, Şinasi için engin ve içten bir acı kaynağı oluşturdu. Bunun sonucu olarak da ilk fırsatta devlet kapısındaki hizmetinden çekildi. Bunun bir sebebi de ülkenin önemli boşluklarından birini doldurmak, Türkiye’de özgür ve özel bir gazete yayınlamaktı.

Gerçi ülkede o günlerde çıkmakta olan iki gazete vardı. Fakat bunlardan biri Devletin resmî gazetesi idi; öteki de yarı resmî-yarı özel bir nitelik taşıyan, vaktiyle bir İngiliz tarafından kurulup şimdi çocukları tarafından sürdürülen renksiz, karakterersiz, sıradan bir yayın organıydı. Şinasi, batı gazeteleri ortamında, her bakımdan bağımsız bir gazete kurmak düşüncesindeydi. Bu işi yakın bir arkadaşıyla gerçekleştirmeye karar verdi. Bu yakın arkadaş, o dönemin belirgin aydınlarından biri olan Agâh Efendi’ydi. (5) İki arkadaş uzun ve zahmetli çalışmalar sonunda *Tercüman-ı Ahval* gazetesini kurdular. *Tercüman-ı Ahval* ilk sayısını 21 Ekim 1860 tarihinde çıkardı. Gazete zamanına göre geniş bir ilgi gördü.

Ancak Şinasi ile Agâh Efendî'nin *Tercüman-ı Ahval*'deki ortaklıkları uzun sürmedi. Altı ay kadar sonra Şinasi gazetede hissesini ona satarak arkadaşından ayrıldı. Bir süre yeni asıl gazetesinin hazırlıklarıyla meşgul olan Şinasi, 27 Haziran 1862'de –gerçek Türk gazeteciliğinin öncüsü sayılan– *Tasvir-i Efkâr*'ı kurdu. *Tercüman-ı Ahval* ile *Tasvir-i Efkâr* arasındaki bir buçuk-iki yıllık dönemde, tarihimizde “Kuleli Vakası” diye anılan bir olaya karıştığı için bir ara gözden düşmüş, fakat kesin eylemciliği saptanmadığından, yeniden itibarını kazanmıştı. Bu arada, kendisine büyük ümit ve sevgi beslenen Abdülaziz de, ölen Abdülmecid'in yerine tahta çıkmış bulunuyordu.

Tasvir-i Efkâr Türk basını ve gazeteciliği için ülkede gerçek bir okul karakteri taşımaktadır. Gazete geleceğin ünlü edebiyatçıları ve basın elemanlarını, onlara sütunlarında yer vermek ve onlara yol göstermek suretiyle yetiştirmiştir. Namık Kemal, Recaizade Mahmut Ekrem, Ebuzziya Tefvik Bey, Nuri Bey ve diğerleri bunlardan birkaçıdır.

Tasvir-i Efkâr giderek daha gelişip yaygınlaştığı ve ülkenin belli başlı yayın organı haline geldiği bir dönemde, 1865 yılında, Şinasi birdenbire İstanbul'dan ayrılarak Paris'e gitti. Gazeteyi kapatmamış, ancak yönetimini genç arkadaşı Namık Kemal'e devretmişti. Bu ani gidişin kesin sebebi bugün de pek bilinmemektedir. Şinasi'ye İstanbul'da herhangi bir baskı yapılması söz konusu değildi. Zamanın en güçlü devlet adamlarından Fuat Paşa, onu çok seviyor, koruyordu. Hatta çok önemli makamlar için hazırlıyordu. Bazı kaynaklar ise kendisinin ansızın ve kaçır gibi İstanbul'dan ayrılmasını şöyle yorumlamaktadırlar:

Şinasi öğrenim için Fransa'da bulunurken orada ünlü “1848 İhtilâli” olmuştu. Bu olaya yüksek okul öğrencileri ve bu arada Şinasi ile yakın arkadaşı Sait Sermedî Bey –uzaktan yakından– katılmışlar, en azından bazı toplantılarda bulunmuşlardı. Tabiatıyla aradan uzun yıllar geçmişti. Bir gün, durup dururken, Sait Sermedî Bey Osmanlı hükümeti tarafından tutuklanmıştı. Bu

tutuklamanın yeni ve ayrı bir sebebi bulunup bulunmadığı ayrı bir konuydu. Ancak Şinasi, eski arkadaşının bu tutuklanmasından kuşkulmuş, sıranın kendisine de geleceğinden korkarak İstanbul'dan uzaklaşmayı yeğlemişti.

1867 yılı baharında Paris'e yerleşen Şinasi, orada kendisini bilimsel çalışmalara verdi. Özellikle dil ve sözlük çalışmalarına hemen bütün zamanını ayırdı. İstanbul'dayken Türkçe bir dilbilgisi yazmaya başlamış, yarım kalmıştı. Ayrıca Türkçe'deki atalar sözlerini de derliyor, bunların öz kaynaklarıyla yabancı dillerdeki benzerlerini inceliyordu. En büyük emeli Türkçe'nin gerçek anlamıyla zengin ve mukayeseli bir sözlüğünü meydana getirmektir. Dilimizde kullanılan bütün kelimeler asıl kaynaklarıyla, eski ve yeni söyleniş ve değişik anlamlarıyla ve bilimsel belgeleriyle bu sözlükte teker teker yerlerini alacaklardı. Büyük eserin hazırlanması için, büyük bir destekçisi vardı: Bu yakın dostu ve ünlü sözlük bilgini M. Littré idi.

Paris'te mütevazı bir evde yaşayan, mütevazı şartlar içinde günlerini geçiren Şinasi'nin en büyük uğraşısı bu sözlüktü. Zamanının büyük kısmını Paris "Millî Kütüphanesi"nde çalışma ve inceleme ile geçiriyordu.

Kendisinin Fransa'ya gidişinden birkaç ay sonra, İstanbul'daki gizli "Yeni Osmanlılar Cemiyeti" hükümet tarafından ortaya çıkarılmış, üyelerinin hemen hepsi tutuklanmış, bunlardan bir kısmı da sürgüne gönderilmişlerdi. Görevli perdesi altında sürgüne gönderilecekler arasında Ziya Paşa ile Namık Kemal de vardı. Ziya Paşa Kıbrıs Mutasarrıflığına, Namık Kemal Erzurum vali muavinliğine atanmışlardı. Ancak her ikisi de, bu görevlerine gitmemişler, bir yolunu bularak Paris'e kaçmışlardı. Orada da hemen Şinasi'ye koşmuşlardı.

Fikir, sanat, edebiyat kadar özgürlük hareketinin de öncülerinden biri olan Şinasi'nin kendilerine hararetle kucak açacağını sanan iki arkadaş, Paris'te onlarla daha ilk karşılaşmada hayal kırıklığına uğramışlardı. Şinasi onları oldukça soğuk karşılamış:

“Ben artık siyasetle uğraşmak istemiyorum. Kendimi dile ve ilme adadım. Sizler ne yaparsanız yapınız; fakat kusura bakmayın ama beni rahat bırakınız...” gibilerinden konuşmuştur. Namık Kemal’le Ziya Paşa da, üzüntüyle ama ona saygılarını da yitirmeden çevresinden uzaklaşmışlardı.

Aynı yıl Sultan Abdülaziz –ilk ve son Türk padişahı olarak– bir Avrupa gezisi yapmış, Üçüncü Napolyon’un konuğu olarak Paris’e gelmişti. Yanında büyük devlet adamı Keçecizade Fuat Paşa vardı. Fuat Paşa, başından beri, Şinasi’yi takdir eder se-verdi. Bir gün özel olarak onunla görüştü. Uzun uzadıya görüş-tüler. Paşa, bu değerli fikir ve idare adamını mutlaka memle-kete kazandırmak istiyordu. Paris’te, hem de darlık içinde, ya-şaması için hiçbir sebep olmadığını ileri sürerek yurda dön-mesi için ricada, hatta ısrarda bulundu. İsterse İstanbul’da ar-zu edeceği herhangi bir göreve getirilecek, isterse, o zaman yeni kurulmuş bulunan Aydın valiliğine atanacaktı. Aydın va-liliği, İzmir merkez olmak üzere, Ege’nin bugünkü beş-altı ili-ni kapsıyordu. Bu arada Fuat Paşa bir de özel konuya dokun-du: İstanbul’dan yola çıkarken, Şinasi’nin eşi kendisine gelmiş, kocasının İstanbul’a dönmesi için aracılık etmesini yakarmış-tı. Bu istek aslında vefakâr bir hayat arkadaşının içten ve iç-li bir başvurusundan başka şey değildi. Fuat Paşa konuyu ona bir dost, bir ağabey gibi açmıştı. Ne var ki karısının, araya bu devlet büyüğünü sokarak, kendisinin İstanbul’a dönüşünü sağ-lamak isteği Şinasi’de tam tersine bir etki yarattı. İzmir valili-ğini kabul konusunda bir süre düşünmek için mühlet istedik-ten sonra, hemen trene atlayıp İstanbul’a geldi. Eşine son de-rece kırgın ve kızgındı. Bundan dolayı onun yanına, evine bile uğramadı. Bir matbaacı arkadaşının matbaasında beş gün kal-dı. Bu beş gün içinde, eşinden boşanma işlemini alelacele ta-mamlayarak yeniden Paris’e döndü. Uzaktan yakından onu ta-nıyanlar, haklı olarak, bu durumu kınadılar ve o eski ağırbaşlı, ölçülü adamın böylesine çirkin davranışına hiçbir anlam vere-meyerek üzüldüler.

Şinasi'nin ruhî sarsıntılar geçirme dönemine girdiği belli olmaktaydı. İşin hüznünlü bir de "benzerlik yönü" vardır. Şinasi küçükken babası ölmüş, annesi hiç kimseyle evlenmeyerek, bütün ömrünü oğlunu yetiştirmeye adanmıştı. Şinasi'nin dul eşi de aynı şeyi yaptı: Tek çocukları olan Hikmet Şinasi'yi büyütmele meşgul olarak, bir başkasıyla evlenmedi. Değerli kocasının anısına daima bağlı kaldı. Hatta dört yıl sonra ölümünde –hâlâ eşiymiş gibi– bütün işlerine o baktı. Hikmet Şinasi ise genç yaşta öldü.

Şinasi bu ikinci Paris yaşamını iki buçuk yıl sürdürdü. 1869 yılı sonlarında –bu sefer kendi isteğiyle– İstanbul'a geldi. Karısına terk etmiş olduğu evine yine gitmeyerek Babîâlî yakınlarında bir basımevi kurdu. Buranın bir odasında yatıp kalkmaya başladı. Yusuf Ağa adında emektar bir uşağı vardı; bütün işlerini o görüyordu. Zamanın tanınmış zenginleri ve devlet adamları, geniş ve rahat evlerine konaklarına konuk etmek için kendisine sürekli ricalarda bulunuyorlar; fakat Şinasi bunları her seferinde nezaketle geri çeviriyordu. Bütün zamanını bir yandan tamamlamaya, bir yandan bastırmaya çalıştığı sözlüğüne harcıyor, durup dinlenmek bilmiyordu. Sağlık durumu hızla bozulmaktaydı. Tek avuncunu, haftada bir Galatasaray'dan yanına izinli gelen Hikmet Şinasi oluşturmaktaydı.

Büyük bir beden zayıflığı ve dermansızlık halinde kendini gösteren hastalığı hızla ilerlerken, başının arka tarafı ile ense arasında bir ur belirmeye başladı. Bir ara Fazıl Mustafa Paşa, mutlaka dinlenmesi için ve adeta zor kullanarak kendisini Çamlıca'daki konağına aldirtti. Özel hastabakıcılar tutarak tedavisini yaptırdı. Lakin sözlüğünü ve matbaasını bir çeşit karasevda haline getirmiş olan Şinasi, kısa bir süre sonra, iyileştiğini bahane ederek konaktan ayrıldı; yeniden işinin başına döndü. Başındaki ur büyümüş, bir ceviz kadar olmuştu. Fakat o buna da aldırmıyor. İşini alaya vurarak:

"Anlaşılan beynim kabına sığmıyor da, dışarı fırlamak istiyor!" diyordu. Oysa durum hızla kötüleşiyordu.

13 Eylül 1871 günü Şinasi, daha kırk beş yaşını bile tamamlamadan, hak etmediği derin acılar içinde hayata gözlerini yumdu. Ebuzziya Tevfik Bey'in anlattığına göre: Son anlarında Tophane Müftüsü Bekir Efendi, yakın dostu Şinasi'nin başucunda imiş. Bir ara komaya giren hasta birden ayılıp yerinden fırlamış. Bir uyur-gezer gibi, fakat zor dengeli adımlarla çalışma masasına kadar yürümüş. Oradaki kalem ve kâğıtlardan birini yakalayıp bir şeyler yazmaya çalışmış. Ancak bir kelime, o da okunması ve anlaşılması imkânsız bir kelime yazabilmiş. Sonra tekrar yatağına dönüp oraya yığılarak kısa bir can çekişmeden sonra son nefesini vermiş. Yazılmaya çalışılan kelimenin ne olabileceğini birçok kimseler çözmeye çalışmışlarsa da, bu mümkün olamamıştır.

Değerli Türk bilim ve edebiyat adamının ölümü İstanbul'da, özellikle aydınlar çevresinde, çok derin üzüntüler uyandırdı. Cenazesinin kaldırılma harcamalarını Fazıl Mustafa Paşa üstlendi. Ebuzziya Tevfik Bey gerekli işlemleri yaparak Şinasi'yi –o zaman baştanbaşa mezarlık olan– Gümüşsuyu'nda bir mezara gömdürdü. Yetiştirdiği en büyük değerlerden biri olan Namık Kemal, bu sırada Avrupa'dan İstanbul'a dönmüş bulunuyordu. Fakat vaktiyle Paris'te kendisine yakınlık göstermemiş olduğundan mıdır, yoksa bazılarının dedikleri gibi yüreği dayanmadığı için midir her nedense, hastalığı sırasında üstadını arayıp sormadığı gibi, cenaze törenine de katılmadı. İşin garip tarafı, onu çok sevip sayan devlet büyükelilerinden de Şinasi'yi son yolculuğuna uğurlayanların sayısı pek az olmuştur.

Gümüşsuyu yöresi, on dokuzuncu yüzyılın sonlarıyla yirminci yüzyılın başlarında İstanbul'un en seçkin semtlerinden biri haline geldi. Mezarlıklar kısım kısım kaldırılarak hepsinin yerine görkemli apartmanlar dikildi. Sonuç şudur: Bugün yer yüzünde Şinasi'nin belirli bir mezarı yoktur. Kemikleri kimbilir hangi apartmanın temelleri altında kaybolup gitmiştir. Bu değerli adamımızın dünyada belirgin maddi bir izinin kalmasını

talih de istememiş olmalı ki, çok sonraları şöyle bir olay daha meydana gelmiştir:

1950'li yılların sonlarında, İstanbul Teknik Üniversitesi'nin vefalı hocaları ve öğrencileri, üniversitenin Dolmabahçe stad-yumu tarafına bakan kapısının iki yan merdivenleri arasına –engin bir değerbilirlik olarak– bir Şinasi büstü yaptırmış ve diktirmişlerdi. Aradan çok geçmeden gazeteler, büstün çalındığını ya da yerinden alındığını yazdılar. Anlaşılıyordu ki kader, Şinasi'nin fizik bir sembolünün bile ortalarda görünmesini istememekteydi.

* * *

Yine Ebuzziya Tefvik Bey'in anlattığına göre Şinasi genellikle insanlardan kaçan, yalnızlıktan hoşlanan bir kimse olmakla birlikte, neşeli bir aile yaşamına sahipmiş. Çok sevdiği oğluy-la oyunlar oynar, çevresindekilerle içten şakalar yaparmış. Müzikle ilgiliymiş. Nota bilir ve bazı enstrümanları, bir amatör olarak çalarmış. Ancak çalışma zamanları mutlak bir sessizlik ister, en ufak gürültüden tedirgin olup bunu yapanları azarlamış. Düzenli yaşar, eskimiş alaturka geleneklerimizden hoşlanmazmış. Sabahleyin kalkar kalkmaz, dışarı çıkmayacak da olsa, giyinir ve çalışma masasına öyle oturmuş. Bununla birlikte köşe minderine oturup uzun uzun düşünmekten, odasının içinde bol sigara içerek gezinmekten de zevk almış. Zihni böyle zamanlarda daha açılmış. Ayrılcaya kadar yazılarının önemli bir kısmını, eşine dikte ettirmek suretiyle, kâğıda döktüğü olurmuş.

Çağdaş Türk düşünce hayatının, çağdaş Türk dil ve edebiyatının kurucusu ve öncüsü olan Şinasi çapında bir değer-in bütün ömrünün kırk beş yıldan ibaret kalışı, her şeyden önce, ulusal kültür ve edebiyatımız için büyük talihsizlik olmuştur. Normal bir ömre sahip olup yirmi otuz yıl daha yaşasaydı, muhakkak ki ilim ve kültürümüz kendisinden engin yararlar sağlayacaktı. Yazık ki asıl ürünlerini vereceği, asıl olgunluk çağında ömrü sona ermiştir. Şinasi Türk kültür ve edebiyat alanının “şarkısı yarıda kalmış” sayısız örneklerinden biridir.

* * *

Şinasi, belki de ömrü yetmediğinden, edebiyatımız için büyük ve eşsiz eserler vermiş bir sanatçı değildir. Onun edebiyatımızdaki seçkin yeri ve önemi Türk yenilik edebiyatının kurucusu, öncüsü olmasıyla. Başka bir deyimle, o, yenilik edebiyatımıza eserlerinin niceliğinden çok, niteliğiyle öncülük ve yol göstericilik etmiştir. *Tercüme-i Manzume*, *Şair Evlenmesi*, *Müntehabât-ı Eş'ar*, *Durûb-ı Emsâl-i Osmaniye* ve ölümünden sonra arkadaşı Ebuzziya Tevfik Bey'in derlediği *Müntehabât-ı Tasvir-i Efkâr* kitap halinde basılmış başlıca eserleridir. *Divan-çe* adlı şiirleriyle, 1960 yılında Fevziye Abdullah Tansel'in derleyip bastıracağı *Makaleler*'i de katarsak, basılı eserlerinin tümünü saymış oluruz. Bunun dışında gazete sahifelerinde kalmış birçok yazısı bulunmaktadır. Çok önem verdiği, bastırmak için ölümünü erkenleştirdiği büyük sözlüğünün on dört cildi tamamlanmışsa da, bu değerli eserin müsveddeleri –yazık ki– Türkiye'den kaçırılmıştır ve birkaç yabancı devletin ulusal kütüphanelerinde korunarak, incelenip düzenlenecekleri günü beklemektedir.

Şinasi Avrupa'dan büyük ve zengin bir kültür yüklenerek yurda dönmüştü. Orada dil, kültür ve edebiyat alanlarındaki çabaları, bunların verimli sonuçlarını –onları kıskanarak– yakından görmüş, tanımıştı. Bizdeki fikir ve metot eksikliğini onların zenginlikleriyle oranladığı zaman ruhunda derin bir eza duymaktaydı. Biliyordu ki Türkçe aslında hiç de fakir bir dil değildi; ancak yüzyıllardır işlenmemişti. Hatta işlenmemiş olarak olduğu halde bile bırakılmamış, Arapça ve Farsça'nın egemenliği altına sokulmuştur. Düşünüyordu ki bu durumdan kurtulmak için yapılacak ilk iş dilimizin üzerine eğilmek, "işlenmemiş bir hazine" gibi duran Türkçe'yi bilim metodunun ışığında ve sanat ürünlerinin ortamında işleyip geliştirmekti. Yurdumuzda kurulmuş ve sonu gelmemiş İlimler Akademisi'nde (Encümen-i Dâniş) bu görüşünü zamanının bütün aydınlarına açmış, hatta onlardan bir kısmını etkilemişti. Belki bunun ki-

sa vadede bir sonucu alınamamıştır ama, Türk dilindeki bilinçli sadeleşme akımının Tanzimat Edebiyatı ile yani onun konuya el atmasıyla başladığına kuşku yoktur.

Şinasi'nin eserlerini ayrı ayrı incelemek nazım ve nesin dallarında edebiyatımıza getirdiği yenilikleri sayıp dökmek, zamanının kabiliyetli gençlerinin elinden tutarak onları nasıl yönlendirdiğini anlatmak, şu andaki konumuzun dışındadır. Bunlar edebiyat tarihlerimizde ve antolojilerde ayrıntılı örneklerle verilmiş bulunmaktadır. Biz burada kısaca *Şair Evlenmesi* üzerinde bazı açıklamalarla yetineceğiz.

Şair Evlenmesi bizde ilk tiyatro ürünü olarak bilinir. Bu bir bakıma doğru, bir bakıma hatalıdır. Şöyle ki: Türkiye'de Şinasi'den önce de bir tiyatro yazma denemesi yapılmıştır. Bunu yapan kişi, Abdülhak Hâmid'in babası Hayrullah Efendi'dir. Hayrullah Efendi, Şinasi'den on beş yıl kadar önce *Hikâye-i İbrahim Gülşenî* adlı, romanla tiyatro arası bir eser meydana getirmiş; ancak bunu yayınlamayı görevinin ve makamının şanına uygun görmemiş olmalı ki, hiçbir zaman düşünmemiştir. Nitekim onun böyle bir eseri bulunduğu, yazılışından yüz-yüz on yıl kadar sonra, 1940'larda ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla Şinasi ünlü *Şair Evlenmesi*'ni yazdığı zaman, böyle bir örnek meydana olmadığı gibi, Şinasi'nin de bundan haberi yoktu. Sonuç, kısaca, şudur ki *Şair Evlenmesi* Türkiye'de ilk yayımlanan, hatta ilk yazılan tiyatro ürünü olmak vasfını korumaktadır.

Bilindiği gibi Şinasi 1860 Ekim'inde, arkadaşı Agâh Efendi ile birlikte *Tercüman-ı Ahval* gazetesini kurmuştu. Bu, resmî ya da yarı resmî olmayan, Türkiye'de Türk sermayesiyle çıkan ilk gazeteydi. İki ortak gazetelerinin, elden geldiğince, batılı örneklerine benzemesi için ellerinden geleni yapıyorlardı. Nitekim, haber dışında, magazin ve kültür-edebiyat konularına da yer ayırmak programlarında vardı. *Şair Evlenmesi* belki de bu programın esinlemelerinden biri olarak kaleme alınmış ve ilk kez, sözü geçen *Tercüman-ı Ahval*'de tefrika edilmiştir.

Birkaç sayı süren tefrika, geniş halk yığınları tarafından pek anlaşılmadığı gibi, aydınlar tarafından da pek önemsenmemiştir. Hele *Tercüman-ı Ahval*'in yayın hayatına girmesine –kendisine bir rakip çıktığı için– hayli sinirlenen yarı resmî-yarı hususi öteki gazete *Ceride-i Havadis* yazarları, bu tefrikayı pek hafife almışlar, onu “Tiyatro değil, kocakarı masalı” diye nitelemişlerdir. Oysa Şinasî'nin, bu küçük eseri kaleme almakla hiçbir iddiası yoktur. Onun tek amacı, basit de olsa, ilk Türk tiyatronun bir denemesini yapmak kanavasını vermektir.

Yukarıda belirttiğimiz gibi *Şair Evlenmesi* halk tarafından ilgiyle karşılanmamış, *Ceride-i Havadis* tarafından da horlanmış ve sonra da unutulup gitmiştir. Aradan yıllar geçmiş, Şinasî rahmete kavuşmuştur. Bundan sonrasını, Şinasî hakkında değerli bir monoğrafi kaleme alan eski edebiyat öğretmenlerinden ve Türk Dil Kurumu kurucularından İbrahim Necmi Dilmen'in ağızından dinleyelim:

“...Piyesin yaşamöyküsü de pek gariptir. Bu oyun *Tercüman-ı Ahval* sütunlarında yayımlandıktan sonra, anlaşılan çevrede değeri kavranılamamış, önemli bir etki bırakmamış olacak ki, unutulmuş kalmıştı. Daha sonraları – Şinasî'nin göçüşünden sonra Selanik'te (6) Mehmet Tayfur Efendi isminde bir kitapçı,^(*) *Tercüman-ı Ahval* koleksiyonunda bu esere rastlamış ve bunu kitap halinde basmıştır. O zamanlar İstanbul'da çıkan mizah gazetelerinden *Çaylak* gazetesi (7) bu eseri de zevzekliğe bir vesile ele alarak: ‘Selanik'te kitapçının biri, uydurduğu bir güldürüye kıymet verdirmek için, onu büyüklerden birinin kaleminden çıkmış gibi göstermek hevesine düşmüş, rahmetli Şinasî'ye mal etmiş...’ yolunda bir fıkrâ yazar. Bunun üzerine

---

(*) Daha sonra avukatlığı meslek edinen ve Gümölcine şehrinde ölen bu kitapçı benim babamdır. Babam, bu kitap olayını, her zaman, kitapçılık hayatının en heyecanlı bir olayı gibi anlatırdı. Çocukluğundan kalan bu anı yüzünden, Meşrutiyet'ten sonra o eseri bulup sahneye koydurumama sebep de bu olmuştur (İbrahim Necmi Bey'in dipnotu).

İbrahim Şinasi (1826-1871) İlk Türk gazetecisi olduğu kadar, Tanzimat dönemi Türk edebiyatının da önemli şair ve yazarlarındandır.

Şinasi, aynı zamanda şiir ve düzyazı alanında Batı edebiyatı yolunda eserler veren ilk sanatçımızdır.

Bu yönden, Batı uygarlığı etkisinde gelişen Türk edebiyatının kurucusu sayılır.

Şair Evlenmesi, ulusal Türk tiyatrosunun ilk temel eseri, Batı örneğinde ilk piyesimizdir. Toplumsal yapıya ve ortaoyununa bağlılığı açıkça görülen oyun, dönemini canlı, yalın bir dille yansıtmaktadır.

www.remzi.com.tr

ISBN 978-975-14-0137-3

9 789751 401373

KDV'den muaftr